

**MEER LEZEN,
BETER IN TAAL – MBO**

Effecten van lezen op taalontwikkeling

December 2016

COLOFON

OPDRACHTGEVER

De Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen voor Kunst van Lezen

TEKST

Kees Broekhof, Tessa van Velzen (Sardes)

Met dank aan:

- Deltion College, Zwolle
- ROC A12, Velp
- ROC Friese Poort, Leeuwarden

EINDREDACTIE

Anette Heideman

FOTO'S

Jørgen Koopmanschap

Met dank aan:

- Koning Willem I College, 's-Hertogenbosch
- de Bibliotheek 's-Hertogenbosch

De foto's zijn willekeurig geplaatst en hebben geen directe relatie met de genoemde onderwijsinstellingen in de tekst.

VORMGEVING

Lijn 1, Haarlem

TOELICHTING KUNST VAN LEZEN

Deze brochure gaat over een van de meest onderschatte maatregelen om de taalontwikkeling te bevorderen: structureel vrij lezen en vrijetijdslezen binnen het mbo. Het programma Kunst van Lezen (Stichting Lezen en de KB) heeft deze brochure laten samenstellen in het kader van het programmaonderdeel de Bibliotheek *op school*. Kunst van Lezen (gestart in 2008) is het preventieve onderdeel van het actieprogramma *Tel mee met Taal* van het kabinet om laaggeletterdheid te voorkomen en te bestrijden. Kunst van Lezen kent op dit moment drie programmalijnen:

BoekStart

BoekStart is een leesbevorderingsprogramma voor baby's. Het doel is om ouders en baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen door ze actief te binden aan de plaatselijke Bibliotheek. Inmiddels doen bijna alle Bibliotheken mee. Het vervolgprogramma *BoekStart in de kinderopvang* is erop gericht om als Bibliotheek professioneel samen te werken met kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. Kunst van Lezen richt zich op de intermediair, de pedagogisch medewerker binnen de kinderopvang, ook als deze nog in opleiding is.

De Bibliotheek op school

Kunst van Lezen stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering en informatievaardigheden tussen bibliotheken en basisscholen en (v)mbo-scholen onder de noemer de Bibliotheek *op school*. De Bibliotheek *op school* is een aanpak die zich richt op het optimaliseren van de samenwerking tussen scholen en Bibliotheken. Centrale elementen daarbinnen zijn: het versterken van de leesomgeving op school (bijvoorbeeld door het inrichten van een hoogwaardige schoolbibliotheek), het aantonen van de effectiviteit van het programma en het vergroten van de deskundigheid van intermediairs op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheden.

In bovenstaande afbeelding hebben we gevisualiseerd hoe deze projecten passen binnen de doorgaande leeslijn en de doorgaande lijn mediawijsheid.

Landelijk dekkende voorziening van netwerken

Ter ondersteuning van de genoemde programmalijnen wordt gewerkt aan een landelijk dekkende voorziening van lokale en bovenlokale netwerken leesbevordering.

Op kunstvanlezen.nl staat meer informatie over het programma en de drie programmalijnen. U kunt ook een mail sturen naar info@kunstvanlezen.nl.

Leesbevordering is te omschrijven als: het stimuleren van het ontwikkelen van de leesmotivatie en de literaire competentie van kinderen (0-12) en jongeren (12+). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten op het terrein van leesbevordering (de doorlopende leeslijn). Met het 'ontwikkelen van leesmotivatie' doelen we op (les)activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservaringen laten opdoen, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder 'literaire competentie' verstaan we: het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken, kennis hebben van de kenmerken van boeken (genres en dergelijke) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING 7

1 | TAAL EN HET MBO 9

2 | WAAROM WERKEN AAN LEESPLEZIER? EFFECTEN VAN LEZEN 13

3 | HOE KUNNEN WE MBO-STUDENTEN MOTIVEREN? 19

4 | HOE ZIET EEN GOEDE SAMENWERKING ERUIT? 21

5 | HET KAN! VOORBEELDEN UIT DE PRAKTIJK 25

6 | TAALBELEID OP HET MBO 30

7 | HOE NU VERDER? 32

BRONNEN 34

MEER INFORMATIE 36

INLEIDING

Diversiteit op het mbo

Deze brochure gaat over het bevorderen van de taalvaardigheid van mbo-studenten. Op veel ROC's is dit een belangrijk onderwerp. Er is weliswaar een groep van ongeveer 12 procent onder de mbo'ers die presteert op 'excellent' niveau, maar een derde van de studenten beschikt over een lage (schriftelijke) taalvaardigheid (Groot e.a., 2015). Deze laatste groep wordt belemmerd in haar mogelijkheden om optimaal van het onderwijs te profiteren en om zichzelf te ontplooien. Een complicerende factor is dat ook het docentenpubliek op het mbo zeer divers is, niet alleen qua opleidingsniveau en werkachtergrond, maar ook in de verwachtingen die docenten hebben van hun studenten. Sommigen zien het taalniveau van hun studenten als een gegeven om in te berusten (de zogenoemde 'fixed mindset'), terwijl anderen geen kans onbenut willen laten om te proberen hun studenten op een hoger niveau te brengen (de zogenoemde 'growth mindset').

'Ze lezen zo weinig'

De maatregelen die mbo-opleidingen nemen op het gebied van taalonderwijs blijken niet voldoende om dit probleem op te lossen (Groot e.a., 2015). Er is kennelijk meer nodig om de taalontwikkeling van taalzwakke mbo'ers op een hoger plan te krijgen. In deze brochure presenteren we een van de meest onderschatte maatregelen om de taalontwikkeling van studenten te stimuleren: het invoeren van een structureel beleid rond vrij lezen en vrijetijdslezen. Er is een overvloed aan bewijs uit wetenschappelijk onderzoek dat aantoont dat het lezen in de vrije tijd een positief effect heeft op vele facetten van de taalontwikkeling. Met andere woorden: wie meer leest, is beter in taal. Een bijkomend voordeel van lezen in de vrije tijd is dat het op school geen tijd kost, terwijl de school wel meeprofiteert van de winst die wordt geboekt. 'Maar die studenten van ons lezen zo weinig, die krijg je echt niet aan het lezen,' stellen de sceptici. Het is waar dat lezen in het algemeen vrij weinig populariteit geniet onder mbo-studenten. Dat betekent dat de school er eerst in zal moeten investeren om het leesplezier aan te wakkeren. En dat kan, zoals blijkt uit de praktijkvoorbeelden die in deze brochure worden beschreven. Het Deltion College is er bijvoorbeeld in geslaagd om met een goed doordachte aanpak een leescultuur tot stand te brengen onder studenten en docenten in het entree-onderwijs.

Samenwerken met de mediatheek en de Bibliotheek¹

Een doelgerichte samenwerking tussen de docenten en de mediatheek kan ervoor zorgen dat er meer wordt gelezen en dat de leerresultaten omhooggaan. Dat is ook logisch. Meer lezen begint bij een royale, gevarieerde collectie boeken, passend bij de voorkeuren van de studenten en de vakken in het onderwijsprogramma. Binnen een structureel taalbeleid krijgt de samenwerking met de mediatheek en de plaatselijke Bibliotheek een duidelijke plek, met concrete doelen die regelmatig geëvalueerd worden. Het stimuleren van leesplezier wordt in dit kader gepositioneerd als middel om de taalprestaties te verbeteren. De mediatheek en de plaatselijke Bibliotheek zijn in deze visie geen ondersteunende faciliteiten, maar essentiële pijlers van het educatieve proces.

¹ De spelwijze 'Bibliotheek' wordt gebruikt om te verwijzen naar de openbare bibliotheek.

Een structureel beleid
rond vrij lezen en
vrijetijdslezen is een
van de meest onder-
schatte maatregelen
om de taalontwikkeling
van studenten te
bevorderen.

Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk beschrijven we de stand van zaken rond taal op het mbo en de uitdagingen waarvoor studenten en docenten gesteld worden. We gaan in op de taaldomeinen die het belangrijkst zijn voor schoolsucces: technisch lezen, tekstbegrip en woordenschat. We betogen dat de huidige maatregelen op het gebied van taal in het mbo-onderwijs onvoldoende renderen om de taalontwikkeling van studenten op het gewenste niveau te krijgen.

In het tweede hoofdstuk bieden we een argumentatie om meer te investeren in leesbevordering op het mbo. Aan de hand van bewijs uit een groot aantal wetenschappelijke studies laten we zien dat vrij lezen en vrijetijdslezen een aanzienlijke bijdrage leveren aan de taalontwikkeling van jongeren.

Het derde hoofdstuk gaat over de vraag hoe mbo-studenten te motiveren om (meer) te lezen. We verwijzen hier onder andere naar de bekende zelf-determinatietheorie, die goede aanknopingspunten biedt om het lezen te stimuleren.

In het vierde hoofdstuk gaan we in op de vraag hoe de samenwerking op school georganiseerd moet zijn om een effectief leesklimaat voor studenten te creëren. Die samenwerking doet een beroep op de professionaliteit van de mediathecaris, de medewerkers van de Bibliotheek en de docenten.

Om te laten zien dat het echt mogelijk is om leesbevordering in de mbo-praktijk gestalte te geven, vatten we in hoofdstuk vijf enkele succesvolle projecten van ROC's samen.

De laatste twee hoofdstukken beschrijven hoe taalonderwijs en leesbevordering opgenomen kunnen worden in het taalbeleid van de school en welke stap als eerste gezet zou kunnen worden om met leesbevordering op het mbo aan de slag te gaan.

Achterin de brochure zijn ten slotte de bronnen en enkele interessante websites opgenomen. ■

**De huidige maatregelen
renderen onvoldoende
om de taalontwikkeling
van studenten op
het gewenste niveau
te krijgen.**

1 | TAAL EN HET MBO

In 2015-2016 ging bijna een half miljoen studenten in Nederland naar het mbo. De diversiteit op het mbo is groot, zowel in de programma's als in de populatie. Er zijn rond de 170 beroepsopleidingen op vier verschillende niveaus, die zowel in voltijd als in deeltijd kunnen worden gevolgd. De studentenpopulatie kent daarnaast een enorme verscheidenheid in leeftijd, (opleidings)achtergrond en etniciteit. Voor een deel van deze studenten, voor wie het Nederlands soms een tweede taal is ('NT2-studenten'), is taal een struikelblok.

Taalvaardigheid is een belangrijke voorwaarde om een mbo-opleiding succesvol te kunnen afronden. Voor het leren van een vak en voor de overdracht van kennis en vaardigheden zijn goede taalvaardigheden onmisbaar. Taalvaardigheid speelt daarnaast een rol in de beroepspraktijk. Iedere opleiding kent zijn eigen beroepsgerichte taaldoelen. Denk maar aan de opleidingen haarverzorging, waar mondelinge vaardigheden belangrijk zijn, of aan secretariële opleidingen, waar leesvaardigheid een

grote rol speelt. Een goede leesvaardigheid is voor de meeste opleidingen een cruciale voorwaarde voor succes. Wat we ten slotte ook niet moeten vergeten is dat studenten taalvaardigheden nodig hebben om actief te kunnen deelnemen aan de 21ste-eeuwse samenleving, waarin (digitale) communicatie- en presentatievaardigheden onmisbaar zijn.

Een goede leesvaardigheid is voor de meeste opleidingen een cruciale voorwaarde voor succes.

Met de invoering van het Referentiekader Taal en Rekenen (Expertgroep, 2009) en de centrale examinering van taal, is er in het mbo meer aandacht gekomen voor taal in het algemeen en leesvaardigheid in het bijzonder. Onderzoek van het Expertisecentrum Beroepsonderwijs (Groot e.a., 2015) toont aan dat de inspanningen die vanaf 2009 zijn geleverd op het gebied van leesvaardigheid nog onvoldoende resultaat opleveren. Op basis van gegevens uit internationaal vergelijkend onderzoek (2008-2012) en de resultaten van de mbo-pilotexamens voor taal tot en met 2015 concluderen de onderzoekers dat het niveau van leesvaardigheid tussen 2008 en 2012 niet is verbeterd. En dat de streefniveaus 2F en 3F nog niet door voldoende studenten worden gehaald. Hieronder gaan we in op de uitdagingen die mbo-studenten tegenkomen op het gebied van leesvaardigheid en de consequenties daarvan voor het onderwijs.

Technisch lezen

Vlot technisch lezen ('lezen wat er staat') is een voorwaarde om teksten te kunnen begrijpen (Veenendaal e.a., 2012; Vernooy, 2007; Gough e.a., 1986). Dit geldt niet alleen voor leerlingen in het basisonderwijs, maar ook voor oudere leerlingen (Duncan e.a., 2016). Het is dan ook heel goed mogelijk dat de problemen die mbo-studenten ervaren bij het lezen van teksten deels worden verklaard door een te laag niveau van technische leesvaardigheid. De problemen met technisch lezen vinden hun oorsprong in het basisonderwijs. Zwakke lezers in het basisonderwijs hebben een grotere kans om door te stromen naar het vmbo; en het vmbo is op zijn beurt een belangrijke leverancier voor het mbo. Het is dus niet onlogisch om te veronderstellen dat zwakke leesvaardigheden, vooral als er weinig aan wordt gedaan via instructie en leeskilometers maken, meegenomen

worden naar het mbo. Diverse onderzoekers hebben reeds gewezen op het belang van aandacht voor technisch lezen, ook in het mbo (Harms & Kalsbeek, 2013; Jansma e.a., 2011).

Tekstbegrip

Een grote uitdaging voor mbo-studenten is het goed kunnen begrijpen van teksten. Wie teksten goed begrijpt, is beter in staat om het onderwijs te volgen, opdrachten uit te voeren, beroepstaken uit te voeren, instructie op te volgen, maar ook om buiten het onderwijs goed om te kunnen gaan met geschreven taal. In de beroepsgerichte context is tekstbegrip bijvoorbeeld van groot belang om handleidingen, veiligheidsvoorschriften, verslagen en correspondentie met klanten en collega's te kunnen begrijpen.

Om de leesvaardigheid te verbeteren, is het centrale examen lezen ingesteld. Uit de resultaten blijkt echter dat de streefdoelen nog niet behaald worden. Hoewel er sprake is van grote verschillen tussen studenten en tussen sectoren (in de sector Economie wordt bijvoorbeeld gemiddeld hoger gescoord dan in de sector Zorg & Welzijn), stagneert het gemiddelde niveau van leesvaardigheid.

Het ontwikkelen van de vaardigheid in begrijpend lezen vereist niet alleen instructie in deelvaardigheden, zoals het toepassen van leesstrategieën (Harms & Kalsbeek, 2013), maar ook het opdoen van ervaring in het lezen van langere teksten, met een omvang van meerdere pagina's. Het lezen van langere teksten is nodig om een beter inzicht te krijgen in de structuur van teksten en om te leren verbanden te leggen die verder uit elkaar liggen. Een complicerende factor hierbij is het beroepsgerichte karakter van het mbo. Anders dan bij de algemeen vormende opleidingen, zoals havo en vwo, staat taal in het mbo in het teken van het beroep. Dit betekent dat er vooral aandacht is voor functionele taaltaken, beknopt van omvang, vaak mondeling van karakter en sterk gericht op de beroepsituatie. Als gevolg hiervan krijgen studenten op veel opleidingen nauwelijks oefening in het lezen van langere teksten. Hierdoor ontwikkelen zij geen hoog niveau van begripvaardigheid en ervaren zij problemen op momenten waarop zij toch te maken krijgen met langere teksten, bijvoorbeeld bij de meer algemene vakken of in situaties buiten school.

Woordenschat

Een andere uitdaging voor mbo-studenten heeft te maken met de kennis van woorden. Een adequate woordenschat is een voorwaarde om teksten te kunnen begrijpen. Om goed met teksten uit de voeten te kunnen in het voortgezet onderwijs moeten studenten ongeveer 17.000 Nederlandse woorden kennen. Op het vmbo en ook op het mbo zitten veel studenten (ver) onder dit niveau, wat het begrijpen van teksten moeilijker maakt. Want om een tekst echt goed te begrijpen, moet je 95 procent van de woorden van die tekst begrijpen.

De aandacht voor woordenschat richt zich in de beroepsgerichte vakken vaak op het leren kennen en gebruiken van vaktermen. Er is echter ook aandacht nodig voor schooltaalwoorden. Dit zijn de wat formelere woorden die niet aan vakken gebonden zijn en die studenten nodig hebben om nieuwe informatie te kunnen verwerven en verwerken, zoals de *structuur*, *eventueel* en *betreffen*.

Een beperkte woordenschat belemmert studenten ook bij het schrijven van een sollicitatiebrief of het voeren van een klantgesprek. Studenten kennen bijvoorbeeld soms te weinig woorden om een beleefd en zakelijk gesprek te voeren. Denk aan toekomstige pedagogisch medewerkers die met ouders moeten overleggen, luchtvaartmedewerkers die klanten te woord staan of hulpverleners voor wie goede communicatie met patiënten belangrijk is.

We zien dus uitdagingen op het gebied van woordenschat die te maken hebben met zowel de omvang als de kwaliteit van de woordenschat.

Taal in de opleiding

De wijze waarop het taalonderwijs is georganiseerd in het mbo verschilt per instelling. Op de meeste ROC's bestaat er een duidelijke splitsing tussen de algemeen vormende vakken en de beroepsgerichte vakken. In het vak Nederlands, een van de algemeen vormende vakken, wordt hard toegewerkt naar de exameneisen, de generieke eisen Nederlands. In de beroepsgerichte vakken wordt taal vooral gezien als een middel bij het uitvoeren van beroepstaken. Het gaat daarbij voornamelijk om de functionele vaardigheden die studenten nodig hebben bij het uitvoeren van hun beroep.

De aandacht voor taal is dus voor een groot deel afhankelijk van de aard van het beroep waarvoor de student wordt opgeleid. De taaleisen die met het beroep verbonden zijn worden, naast de algemene eisen voor het vak Nederlands, beschreven in het kwalificatiedossier. In sommige opleidingen, zoals de kappersopleiding, is er binnen de opleiding vooral aandacht voor mondelinge taalvaardigheden. Het risico is dan dat studenten weinig lezen, omdat dit niet gevraagd wordt bij de beroepsuitoefening.

Wat leesbevordering betreft, is een belangrijke constatering dat vrij lezen geen duidelijke plaats heeft in het onderwijs. Een reden hiervoor is dat fictie lezen geen examenonderdeel is. Het examen leesvaardigheid gaat over het lezen van zakelijke teksten (informatieve, instructieve en betogende teksten) en niet over het lezen van fictionele, narratieve of literaire teksten. Door de tijdsdruk en de focus op exameneisen speelt vrij lezen daarom geen rol van betekenis in het onderwijs. Wat men hierbij over het hoofd ziet is dat vrij lezen en vrijetijdslezen een stevige bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van taalvaardigheden die wel geëxamineerd worden en die nodig zijn om überhaupt examen te kunnen doen. Hier gaan we in het volgende hoofdstuk verder op in.

Conclusie

We hebben hierboven gezien dat nog teveel mbo-studenten zich onvoldoende ontwikkelen op het gebied van taal. De maatregelen die ROC's treffen om deze situatie te verbeteren zijn kennelijk niet effectief genoeg. Door achterstanden op de kritische taaldomeinen – technisch lezen, begrijpend lezen, woordenschat – slagen niet alle mbo-studenten erin om optimaal van het onderwijs te profiteren. Gelukkig is er een aanpak die de ontwikkeling op al deze domeinen tegelijkertijd bevordert: het stimuleren van leesplezier. In het volgende hoofdstuk gaan we in op bewijs uit wetenschappelijk onderzoek dat laat zien wat lezen precies oplevert voor de taalontwikkeling. ■

2 | WAAROM WERKEN AAN LEESPLEZIER? EFFECTEN VAN LEZEN

In dit hoofdstuk laten we zien wat voor wetenschappelijk bewijs er bestaat voor de positieve effecten van vrij lezen en vrijetijdslezen op de taalontwikkeling. We kijken naar inzichten uit Nederlands en buitenlands onderzoek en verbinden die met het Nederlandse mbo.

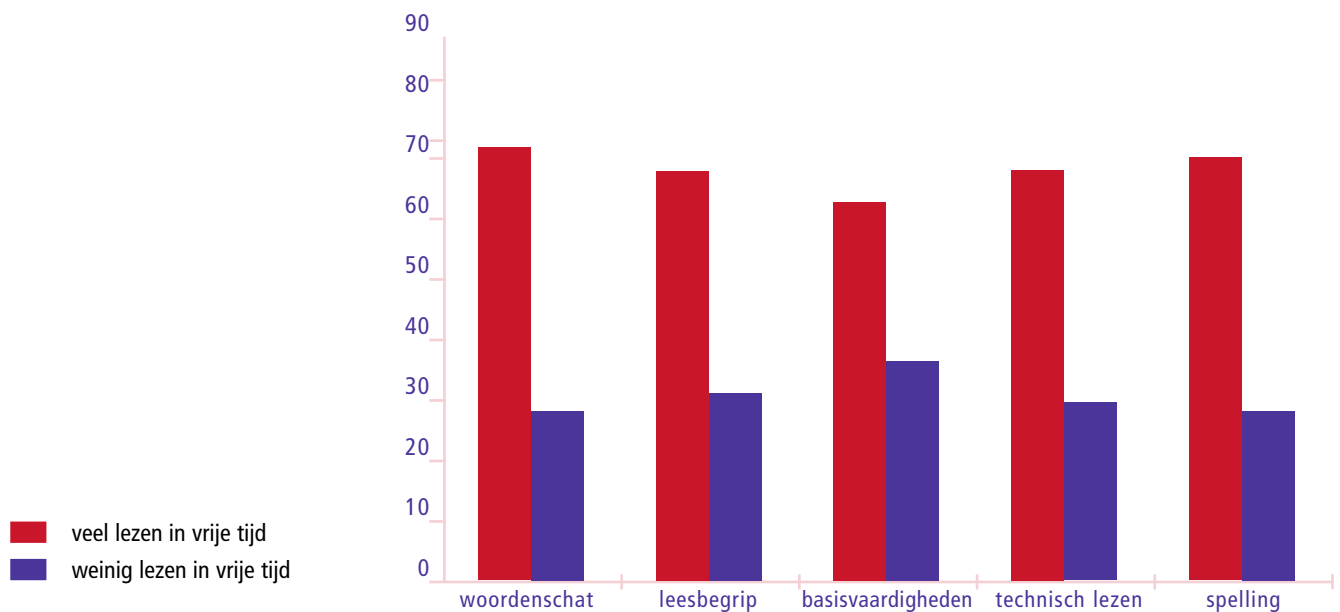
Wie meer leest, is beter in taal. Het meest gezaghebbende wetenschappelijke onderzoek naar dit onderwerp is uitgevoerd door de Nederlandse onderzoekers Suzanne Mol en Adriana Bus (Mol & Bus, 2011; Mol, 2010). Deze onderzoekers analyseerden 85 internationale studies naar voorlezen, vrijetijdslezen en taalontwikkeling. De studies hebben betrekking op totaal 6.636 kinderen en jongeren in de leeftijd van 2 tot 22 jaar. Door deze

studies naast elkaar te leggen konden de onderzoekers een beeld samenstellen van de bijdrage van voorlezen en vrijetijdslezen aan de taalontwikkeling over de gehele periode van voorschool tot hoger onderwijs. Ze concluderen dat kinderen en jongeren die veel lezen in hun vrije tijd hoger scoren dan niet-lezende leeftijdgenoten op toetsen voor woordenschat, leesbegrip, basisvaardigheden van lezen (zoals alfabetkennis en fonologisch bewustzijn), technisch lezen en spelling. Het bijzondere hiervan is dat deze effecten zich als het ware tegelijkertijd voordoen. Met andere woorden, lezen heeft een integraal effect op de taalontwikkeling, waarvan diverse taaldomeinen tegelijkertijd profiteren (Broekhof, 2016). Kom daar maar eens om bij een taalmethode.

Het effect van lezen is duidelijk zichtbaar op alle leeftijden. Hieronder kijken we wat preciezer naar de effecten op de meest essentiële taaldomeinen voor ROC-studenten: woordenschat, technisch lezen en begrijpend lezen.

GRAFIEK 1

Bron: Mol & Bus.

Effecten op technisch lezen

De grafiek² laat zien dat jongeren die veel lezen in hun vrije tijd 70 procent kans hebben om hoog of gemiddeld te scoren op een toets voor technisch lezen, terwijl dat bij jongeren die weinig lezen in de vrije tijd slechts 30 procent is. Dit kan als volgt verklaard worden. Technisch lezen is een vaardigheid die het moet hebben van oefenen en het lezen van een boek is feitelijk een oefening in technisch lezen. Extra interessant is dat Mol en Bus concluderen dat zwakke lezers nog meer profijt hebben van vrijetijdslezen dan goede lezers. De reden hiervoor is dat bij zwakke lezers meer winst te behalen valt op het gebied van de basisvaardigheden – de vaardigheden die voorwaardelijk zijn voor technisch lezen. De onderzoekers benadrukken het belang van vrijetijdslezen voor deze leerlingen: ‘voor zwakke lezers lijkt het vrijetijdslezen essentiëler voor het uitbreiden van hun basisvaardig-

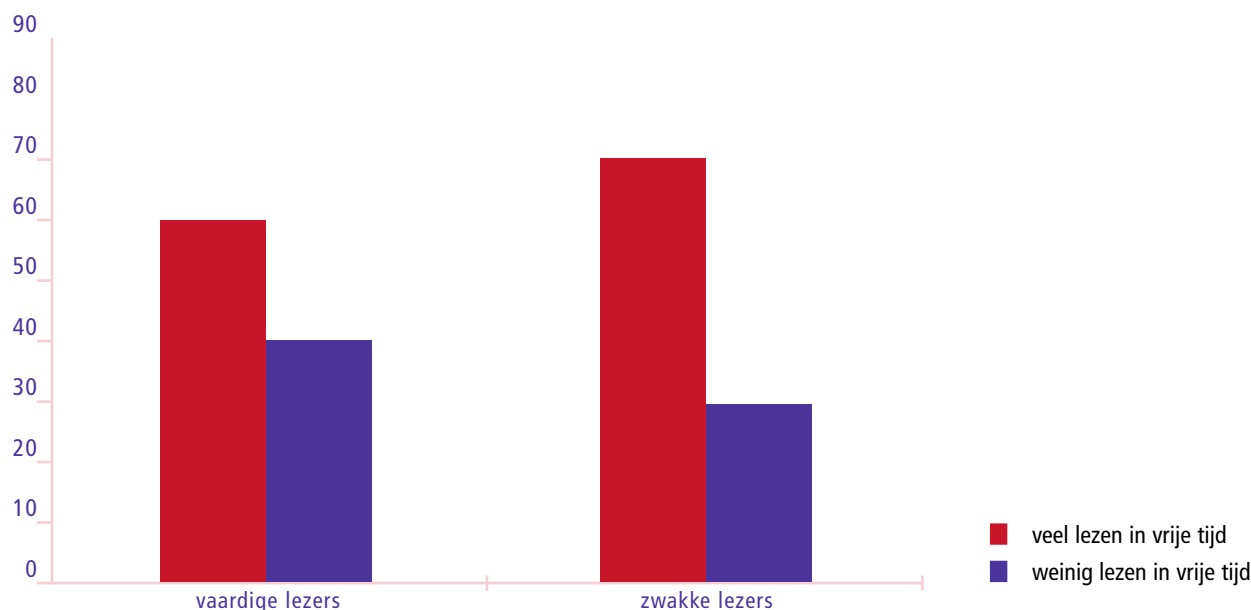
Zwakke lezers die veel lezen in de vrije tijd gaan meer vooruit in basisvaardigheden dan vaardige lezers.

Suzanne Mol & Adriana Bus, 2011

² De grafiek heeft betrekking op kinderen en jongeren van 6 tot 18 jaar. De resultaten voor jongeren in het hoger onderwijs, gemiddeld 21 jaar oud, laten een vergelijkbaar beeld zien (Mol & Bus, 2011).

heden dan voor vaardige lezers ... Zonder extra leeservaringen gaat deze groep ... steeds verder achterlopen.'

GRAFIEK 2

Bron: Mol & Bus

Effecten op begrijpend lezen

Uit de grafiek blijkt dat jongeren die veel lezen niet alleen bij technisch lezen, maar ook bij begrijpend lezen bijna 40 procent meer kans maken om gemiddeld of hoog te scoren dan jongeren die weinig lezen. Ook dit is goed te verklaren. Wie voor zijn plezier leest in de vrije tijd, doet vanzelf zijn best om het verhaal te begrijpen. Dat levert viervoudige winst op voor het begrijpend lezen. Ten eerste worden op zo'n moment strategieën voor begrijpend lezen op een natuurlijke, vanzelfsprekende wijze ingezet. Ten tweede oefent de lezer tijdens het lezen van een boek het lezen van langere teksten – precies datgene waar jongeren op school weinig oefening in krijgen. Ten derde breidt de lezer zijn woordenschat uit, die mede bepalend is voor het leesbegrip (zie ook hieronder). En ten slotte verwerft de lezer door boeken te lezen kennis van de wereld – een andere belangrijke voorspeller van succes in begrijpend lezen.

Leerlingen die in hun vrije tijd veel lezen scoren beter op taaltoetsen dan andere leerlingen. De relatie tussen vrijetijdslezen en taal- en leesvaardigheid blijft aanwezig tot in de volwassenheid. Mol & Bus, 2011

Effecten op woordenschat

Zoals de grafiek laat zien, hebben jongeren die veel lezen in hun vrije tijd bijna 40 procent meer kans om gemiddeld of hoger te scoren op toetsen voor woordenschat dan leeftijdsgenoten die weinig lezen in de vrije tijd. Lezers hebben kennelijk een (veel) grotere woordenschat dan niet-lezers. Dit verschil is als volgt te verklaren. Wie ongeveer een kwartier per dag leest, leest ongeveer een miljoen woorden per jaar (zie tabel 1). Onderzoekers hebben dit gegeven gekoppeld aan de kans om tijdens het lezen onbekende woorden tegen te komen en het aantal keren dat je nieuwe woorden moet tegenkomen om ze te onthouden. Zij schatten in dat lezers die een kwartier per dag lezen 1.000 nieuwe woorden per jaar kunnen verwerven. Een bijkomend voordeel voor de woordenschat is dat de kennis van (deels) bekende woorden tijdens het lezen wordt geconsolideerd en verdiept.

TABEL 1 | LEESDUUR EN -VOLUME

Aantal minuten lezen per dag	Aantal gelezen woorden per jaar
65,0	4.358.000
21,1	1.823.000
14,2	1.146.000
9,6	622.000
6,5	432.000
4,6	282.000
3,2	200.000
1,3	106.000
0,7	21.000
0,1	8.000
0,0	0

Bron: Cunningham & Stanovich (1998), *What Reading Does For The Mind*.

Om te zorgen dat de woordenschat sneller groeit, is lezen in de vrije tijd de beste aanvullende aanpak.

En woordenschatinstructie?

We gaan nog even iets dieper op woordenschat in, omdat woorden zo belangrijk zijn voor het begrip van taal. Wie zich op vakantie niet goed kan redden in het buitenland raadpleegt een woordenboek, niet een grammaticaboek of spellinggids. Met andere woorden: woorden zijn de dragers van de taal. Vandaar dat woordenschatstimulering vaak een prominente plaats inneemt in het taalbeleid van scholen met leerlingen met een taalachterstand. Sommige ROC's maken werk van *intentionele woordenschatstimulering* (woordenschatinstructie), waarbij woorden van woordenlijsten en geselecteerde woorden uit vaklessen systematisch onderwezen worden. Dit is hard nodig, maar het is niet voldoende. Met een gerichte instructie bij vier woorden per dag is de jaarlijkse opbrengst 800 woorden, althans als het allemaal echt nieuwe woorden zijn, die ook allemaal worden onthouden. Volgens sommige onderzoekers ligt de maximale opbrengst voor gerichte woordenschatinstructie dan ook lager, rond de 500 woorden per jaar (Stahl, 1999). Voor jongeren met een kleine woordenschat is dat onvoldoende om de achterstand in te lopen.

Om te zorgen dat de woordenschat sneller groeit, is lezen in de vrije tijd de beste aanvullende aanpak. Vrij lezen is een vorm van *incidentele woordenschatstimulering* – terloops nieuwe woorden leren terwijl je leest over een interessant onderwerp. We zagen het bewijs hiervoor in het onderzoek van Mol en Bus. Maakt het dan ook nog uit wát je leest? Of is het inderdaad waar wat je vaak hoort zeggen: 'Als ze maar lezen, het maakt niet uit wat'. Het antwoord op deze vraag is eenduidig: het maakt wel degelijk uit wat je leest. Dat is ook gemakkelijk te bedenken. Van een te makkelijke tekst valt weinig te leren, van een te moeilijke tekst eveneens. En als je iedere dag leest, maar je leest niets anders dan voetbalbladen, dan leer je heel wat voetbaltermen, maar na verloop van tijd komt daar niets meer bij en de woorden die je hebt geleerd zijn voor het leren op school niet erg relevant. Om winst met woordenschat te boeken moet een tekst dus wel nieuwe woorden bevatten. Een andere voorwaarde is dat de tekst redelijk moet passen bij het niveau van technisch lezen van de lezer.

Laagfrequente woorden

Kennis van de basiswoordenschat (de 6.000 meest voorkomende woorden in de Nederlandse taal) is noodzakelijk om eenvoudige teksten te kunnen lezen. Deze basiswoordenschat van 'hoogfrequente woorden' wordt verworven in de loop van de basisschool. Na de basiswoordenschat komt het erop aan dat leerlingen ook woorden die minder vaak voorkomen ('laagfrequente woorden') toevoegen aan hun woordenschat, zodat zij ook de minder eenvoudige teksten kunnen lezen waarmee zij in de loop van hun schoolloopbaan te maken krijgen. Dat kunnen algemene woorden en uitdrukkingen zijn ('de actualiteit', 'op het oog hebben'), vaktaalwoorden ('filteren', 'de factuur', 'peristaltisch'), woorden bij een specifiek onderwerp (gappen, bajes, vingervlug), en schooltaalwoorden ('onderbouwen', 'specifiek', 'de factor').

**Studenten hebben
meer kans om hun
woordenschat uit te
breiden door te lezen
dan door te luisteren.**

Ik probeer me te *oriënteren*: achter me ligt
De Vliehorst, links de Waddenzee.

Mijn lichaam lijkt vandaag zijn eigen gang te gaan.
Waarom kan ik het niet *onder controle houden*?

Wat zijn goede bronnen om laagfrequente woorden tegen te komen? Om te beginnen natuurlijk de vaktaaltteksten die de studenten op school krijgen. Die zitten boordevol laagfrequente vaktaal- en schooltaalwoorden. Maar er zijn ook andere goede bronnen die bij het vrij lezen gebruikt kunnen worden. Tabel 2 laat zien dat bijvoorbeeld ook kranten en tijdschriften uitstekende bronnen zijn voor laagfrequente woorden. Een bijkomend voordeel van deze media is dat ze actuele informatie bevatten, wat weer goed is voor het uitbreiden van de kennis van de wereld. Ook strips en jeugdboeken zijn goede bronnen voor laagfrequente woorden. Interessant is om te zien dat zelfs in gesprekken tussen hoogopgeleiden weinig laagfrequente woorden worden gebruikt. Studenten hebben dus meer kans om hun woordenschat uit te breiden door te lezen dan door te luisteren.

TABEL 2 | LAAGFREQUENTE WOORDEN PER 1.000

GESCHREVEN TEKSTEN

Abstracts van wetenschappelijke artikelen	128.0
Kranten	68.3
Populaire tijdschriften	65.7
Boeken voor volwassenen	52.7
Strips	53.5
Jeugdboeken	30.9
Prentenboeken	16.3

TELEVISIE

Populaire shows voor volwassenen	22.7
Populaire shows voor kinderen	20.2
Tekenfilms	30.8
Sesamstraat	2.0

GESPREKKEN MET VOLWASSENEN

Getuigenverklaringen	28.4
Hooggeschoolden tegen vrienden en echtgenoten	17.3

Bron: Cunningham & Stanovich (1998), *What Reading Does For The Mind*.

Scholen die weinig ruimte geven aan vrij lezen in hun onderwijsprogramma laten enorme kansen liggen voor taalstimulering, juist ook bij tweedetaalverwervers.

Kip of ei?

Docenten vragen weleens of de hierboven beschreven relatie tussen vrijetijdslezen en taalontwikkeling niet eigenlijk andersom loopt. Is het niet gewoon zo dat goede lezers meer gaan lezen? Mol en Bus stellen dat er sprake is van een wederkerig en herhalend effect, dat zij 'de spiraal van lezen en leesvaardigheid' noemen. Wie vaker leest, wordt beter in lezen, krijgt er meer plezier in, gaat meer lezen en wordt er nog beter in, enzovoort. Als kinderen al op jonge leeftijd plezier beleven aan (voor)lezen, is de kans groter dat deze spiraal in werking treedt. De effecten hiervan cumuleren met elk volgend levensjaar, dat laten de onderzoeken duidelijk zien. De vraag is vervolgens of jongeren die nooit veel plezier aan lezen hebben beleefd, bijvoorbeeld omdat ze niet goed zijn in lezen, toch nog voor lezen te motiveren zijn. Dat is mogelijk, zo blijkt uit de voorbeelden elders in deze brochure. En dat betekent dat ook zij vooruit kunnen komen in hun taalontwikkeling door voor hun plezier te lezen.

Tweedetaalverwervers

Er zijn studenten in het Nederlandse mbo voor wie Nederlands niet de eerste taal is. Geldt het bovenstaande ook voor hen? De Amerikaanse onderzoeker Stephen Krashen constateert in zijn publicatie *Free Voluntary Reading* (2011) op basis van diverse onderzoeken, dat vrij lezen een positief effect heeft op de ontwikkeling van begrijpend lezen, spelling, schrijven, grammatica en woordenschat en dat dit effect zich voordoet bij zowel het lezen in de eerste taal als het lezen in een tweede taal. Dat is dus goed nieuws voor die jongeren voor wie Nederlands niet de moedertaal is. Volgens Krashen laten scholen die weinig ruimte geven aan vrij lezen in hun onderwijsprogramma enorme kansen liggen voor taalstimulering, juist ook bij tweedetaalverwervers. ■

3 | HOE KUNNEN WE MBO-STUDENTEN MOTIVEREN?

Diverse onderzoeken laten zien dat leesplezier positief samenhangt met leesvaardigheid (van Steensel e.a., 2013; Houtveen e.a., 2011, Boland e.a., 1985). Dat is ook goed te begrijpen: wie plezier beleeft aan lezen, zal eerder geneigd zijn om in de vrije tijd een boek te pakken en we zagen al in het onderzoek van Mol en Bus dat meer vrijetijdslezen samenhangt met betere taalprestaties. Een probleem is dat veel Nederlandse jongeren laag scoren op leesmotivatie (Cito, 2012)³. En voor hen zal andersom gelden: wie er weinig plezier aan beleeft, zal minder snel een boek pakken.

Studenten motiveren

Hoe krijgen we die niet-gemotiveerde studenten toch aan het lezen? Het is niet zo dat jongeren die aangeven lezen niet leuk te vinden ook perse een hekel hebben aan lezen. Onder de jongeren die lezen niet leuk vinden zijn er die wel degelijk gemotiveerd kunnen worden voor lezen, bijvoorbeeld via didactische ingrepen in het leesonderwijs (van Steensel e.a., 2013) of via stimulerende programma's (van Koeven, 2015; van Velzen e.a., 2014).

Het succes van aanpakken die aarzelende lezers over de streep trekken kan verklaard worden vanuit motivatie-onderzoek. Volgens de zelfdeterminatietheorie van Ryan en Deci (2000), wordt de motivatie van lerenden sterk beïnvloed door de mate waarin het onderwijs tegemoetkomt aan drie psychologische basisbehoeften: de behoefte aan autonomie (het gevoel zelf keuzes te kunnen maken in je gedrag), competentie (vertrouwen hebben in je eigen kunnen) en relatie (je verbonden voelen met anderen). Hoe kunnen we dit vertalen naar het stimuleren van leesmotivatie bij mbo'ers? Hieronder geven we een aantal suggesties bij elk van de genoemde basisbehoeften:

Autonomie

- bied studenten keuze uit verschillende (soorten) teksten: makkelijke boeken, moeilijke boeken, informatieve boeken, strips, tijdschriften
- laat studenten zelf kiezen wat ze willen lezen
- eis niet dat ze hun boek uitlezen
- creëer ruimte in het lesprogramma voor zelfstandig lezen
- maak studenten medeverantwoordelijk voor hun leesontwikkeling (o.a. door hen te wijzen op het belang van lezen voor hun eigen ontwikkeling)

Competentie

- bied een heldere structuur in activiteiten waarin studenten met teksten bezig zijn
- formuleer duidelijke verwachtingen
- geef opbouwende feedback
- zorg voor teksten op het juiste niveau
- 'less is more': als je denkt dat studenten een half uur vrij lezen aankunnen, doe het dan 20 minuten

De motivatie van lerenden wordt sterk beïnvloed door de mate waarin het onderwijs tegemoetkomt aan drie psychologische basisbehoeften.

³ Deze informatie is afkomstig uit het internationale PISA-onderzoek onder 15-jarige scholieren.

De belangrijkste vraag die je jezelf kunt stellen bij iedere leesactiviteit is of die activiteit bijdraagt aan een leven lang leesplezier.

Hugh Calkins

Relatie

- toon authentieke interesse in de leesvoorkeuren en het leesgedrag van studenten
- praat met studenten over hun leesvoorkeuren en die van jezelf
- toon modelgedrag door ook zelf gemotiveerd te lezen wanneer de studenten dit doen

Een Vlaamse onderzoeksgroep heeft bewijs voor de effectiviteit van deze aanpak gevonden door gegevens uit internationaal PISA-onderzoek vanuit dit perspectief te analyseren (De Naeghel e.a., 2014). Ook het project op het Deltion College, dat elders in deze brochure wordt beschreven, maakte gebruik van de inzichten uit de zelfdeterminatietheorie.

Inzichten uit motivatie-onderzoek wijzen er overigens op dat motivatie niet alleen een kwestie is van 'intrinsiek' (voor het eigen plezier) versus 'extrinsiek' (omwille van een beloning). Er bestaat ook motivatie die extrinsiek van oorsprong is, maar die zozeer door iemand eigen wordt gemaakt dat het voelt als een eigen keuze, die verbonden is met de eigen persoonlijke waarden (Vansteenkiste e.a., 2007). In de context van lezen en leesplezier betekent dat bijvoorbeeld dat leerlingen meer gaan lezen omdat ze het belangrijk vinden voor hun examen en hun vervolgopleiding. Als een dergelijke motivatie wordt 'geïnternaliseerd', voelt dit als een eigen keuze, die van het lezen een waardevolle, vrijwillige ervaring maakt. In het genoemde project op het Deltion College was dit zichtbaar in het commentaar van studenten die in de tweede fase van het project een soortgelijke activiteit ook aan andere ROC's aanraadden, want 'je leert er beter door lezen en je woordenschat wordt groter' (van Koeven, 2015).

Geen beloningen, geen verplichtingen

Onderzoeker Stephen Krashen (2011) benadrukt dat leesmotivatie in het gedrang komt als het lezen wordt verbonden aan verplichtingen of beloningen. De verplichting om een toets of boekverslag te maken bederft al snel het plezier in het lezen van een boek. Dit betekent dat het af te raden is om het vrij lezen te belasten met de eisen van het fictie-lezen. Vrij lezen betekent letterlijk 'lezen in alle vrijheid', met de vrijheid om door te lezen, te stoppen, erover te praten, erover te zwijgen, enzovoort, zonder wat voor verplichting dan ook. En een beloningssysteem, zo blijkt uit onderzoek, heeft in de meeste gevallen alleen effect zolang de beloning duurt. ■

4 | HOE ZIET EEN GOEDE SAMENWERKING ERUIT?

De toegang tot boeken beïnvloedt het leen- en leesgedrag van jongeren en, als gevolg daarvan, de mate waarin het lezen bijdraagt aan hun ontwikkeling en schoolloopbaan (Nielen & Bus, 2015; Evans e.a., 2010; McQuillan, 1998). Toegang tot boekencollecties vraagt om een goed ingerichte en professioneel gerunde mediatheek en een goede samenwerking met de plaatselijke Bibliotheek. Hieronder beschrijven we de rol van de mediatheek en de Bibliotheek en rol van de schoolcultuur om te komen tot een goede samenwerking.

De effectieve mediathecaris

Een goede mediatheek heeft een grote, gevarieerde en actuele collectie, die gemakkelijk toegankelijk is voor de gebruikers. Veel ROC's beschikken over een mediatheek, maar het is de vraag of die overal optimaal benut wordt voor het stimuleren van leesplezier. Effectief werken in de mediatheek veronderstelt niet alleen een goede en toegankelijke collectie, maar ook een professionele mediathecaris die intensief samenwerkt met de docenten.

Een aantrekkelijke collectie in een mbo-mediatheek komt tegemoet aan de wensen van docenten en studenten. Dat betekent dat de collectie deels moet aansluiten op de onderwijsprogramma's van de opleidingen en deels op de leesvoorkeuren van de studenten. De studenten van de entree-opleiding op het Deltion College hadden bijvoorbeeld een uitgesproken voorkeur voor spannende, realistische boeken, 'échte verhalen ... over gebeurtenissen die ze zelf zouden kunnen meemaken of die hun leeftijdgenoten hebben ervaren' (van Koeven, 2015). Het is de taak van

Toegang tot boekencollecties vraagt om een goed ingerichte en professioneel gerunde mediatheek en een goede samenwerking met de plaatselijke Bibliotheek.

Op scholen met een professionele mediathecaris zijn de leerresultaten hoger dan op andere scholen.

de effectieve mediathecaris om deze zaken in beeld te krijgen, bijvoorbeeld door (een steekproef van) studenten jaarlijks te bevragen over hun leesvoorkeuren en hun oordeel over de collectie in de mediatheek.

Naast de collectie is, zoals gezegd, ook de bemensing van de mediatheek van belang. De Amerikaanse onderzoeker Keith Lance, die veel onderzoek gedaan heeft naar de relatie tussen mediatheken en leerresultaten, ontdekte dat leerresultaten niet alleen positief beïnvloed worden door de kwaliteit van de mediatheek, maar ook door de kwaliteit van het personeel in de mediatheek. Op scholen met een professionele mediathecaris, die ook zelf instructie geeft, zijn de leerresultaten hoger dan op andere scholen, ook na controle voor andere verklarende factoren (Lance, 2012, 1993). Lance constateert dat ook de samenwerking tussen de mediathecaris en de docenten een belangrijke bijdrage levert aan de leeropbrengsten. Hij noemt de volgende kenmerken van een effectieve mediathecaris:

- werkt nauw samen met de docenten
- neemt deel aan teamoverleg
- geeft bijscholing aan docenten
- plant lesonderdelen in overleg met docenten
- geeft les aan leerlingen, zowel samen met docenten als zelfstandig

Schoolcultuur

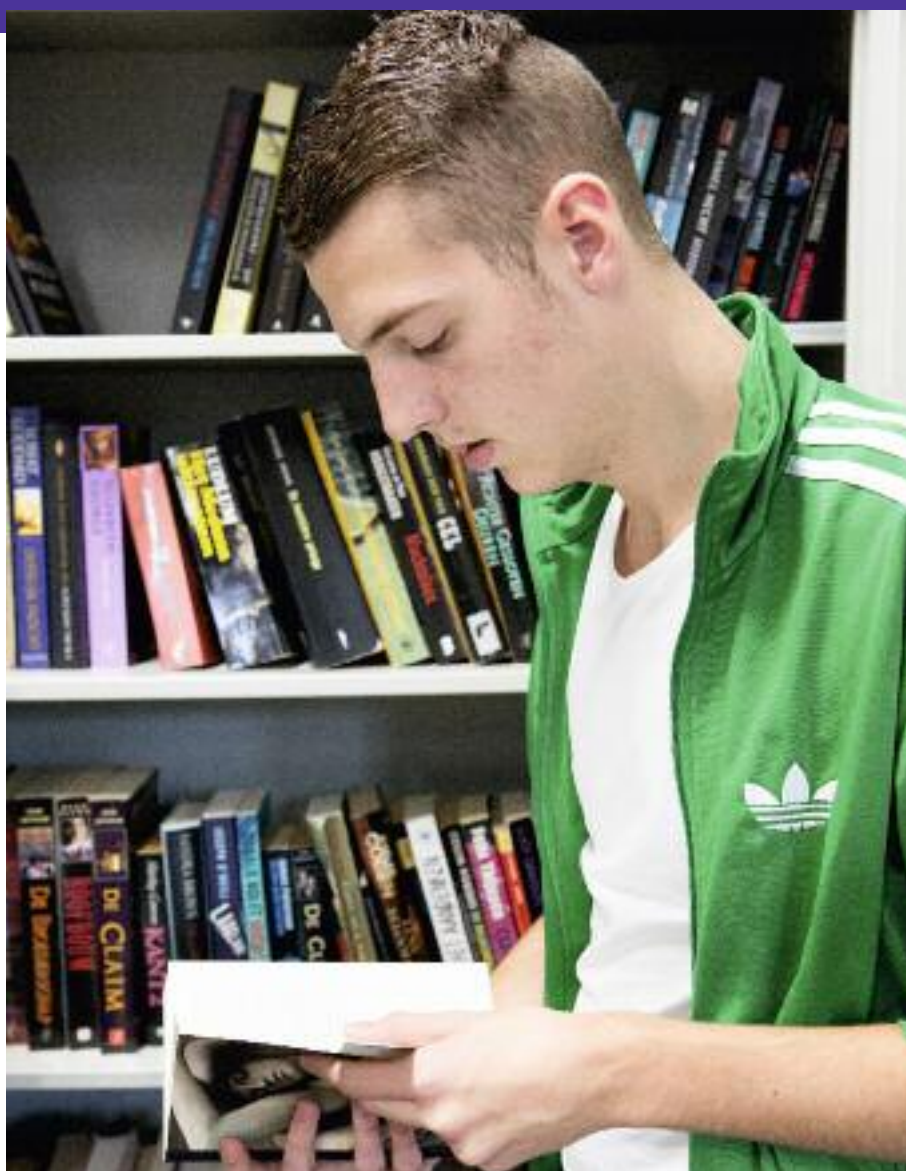
Samenwerking tussen mediathecaris en docenten is weliswaar een factor die bijdraagt aan de leerresultaten, maar die samenwerking komt niet vanzelf tot stand. Das en Walhout (2010) wijzen erop dat effectieve samenwerking samenhangt met visie, gedeelde doelen en schoolcultuur. Wat dat laatste betreft zijn gedeelde verantwoordelijkheid, vertrouwen en respect sleutelbegrippen. Ook Howard (2010) ziet de schoolcultuur als belangrijke factor in de samenwerking tussen mediathecaris, docenten en schoolleiding. Zij noemt als voorbeelden van een samenwerkingscultuur: formele en informele contacten, gericht op gezamenlijke doelen; het werken in leerteams of kennisgemeenschappen, waar ook de mediathecaris aan deelneemt; het ontwikkelen en uitvoeren van vakoverstijgende projecten door docenten en de mediathecaris. Howard benadrukt ook het belang van hoge verwachtingen, van collega's en van studenten. Dat houdt in: hoge doelen stellen, vertrouwen hebben in de capaciteiten van studenten en geloof hebben in de capaciteit van de school om niet 'gewoon goed' te zijn, maar om te kunnen excelleren in het geven van onderwijs.

Als we schoolcultuur in het kader van leesbevordering meer specifiek beschouwen als leescultuur betekent dit dat het omgaan met boeken wordt beschouwd als een vanzelfsprekend onderdeel van iedere lesdag. Docenten laten geregeld zien, aan de studenten en aan elkaar, dat zij lezen belangrijk en plezierig vinden. Er is ruimte in het lesprogramma om te praten over boeken en lezen. Overal zijn interessante boeken voorhanden, zowel in de lessen Nederlands als bij de zaak- en beroepsvakken. De leescultuur is zichtbaar in de klaslokalen, met ruimte voor boeken, posters met gedichten of afbeeldingen van verfilmde boeken en foto's van bekende auteurs. Studenten kunnen eenvoudig boeken lenen uit (of via) de mediatheek. De leescultuur van de school is beschreven in het taalbeleid (visie, doelen) en wordt onderschreven door alle docenten.

Om het vrijetijdslezen te stimuleren is, naast een goed uitgeruste mediatheek, samenwerking met de plaatselijke Bibliotheek onmisbaar.

De Bibliotheek

Om maximale opbrengsten te bereiken moeten studenten ook buiten school lezen. De tijd die buiten school wordt gelezen zorgt voor extra leereffecten op de taalontwikkeling, waar studenten binnen school dan weer extra van profiteren. Om het vrijetijdslezen te stimuleren is, naast een goed uitgeruste mediatheek, samenwerking met de Bibliotheek onmisbaar. Er zijn immers studenten die thuis niet over boeken beschikken en de Bibliotheek biedt dan uitkomst. De gang naar de Bibliotheek is echter niet voor alle studenten vanzelfsprekend, dus het is zaak dat docenten studenten wijzen op wat de Bibliotheek te bieden heeft. Uit Brits onderzoek blijkt dat jongeren die geen gebruik maken van de Bibliotheek vaker uitsluitend in de klas lezen, vaker zeggen dat ze niets interessants kunnen vinden om te lezen en vaker zeggen dat ze zichzelf niet goed vinden in lezen in vergelijking met jongeren die wel in de Bibliotheek komen; de laatste groep leest meer in de vrije tijd en beleeft ook meer plezier aan lezen (Clark e.a., 2011). Er is dus alles voor te zeggen om studenten (opnieuw) bekend te maken met de mogelijkheden van de Bibliotheek, bijvoorbeeld als onderdeel van het introductieprogramma. ■

5 | HET KAN! VOORBEELDEN UIT DE PRAKTIJK

We hebben hiervoor gezien hoe belangrijk het is voor de taalontwikkeling om het vrij lezen en vrijetijdslezen bij mbo-studenten te stimuleren. In dit hoofdstuk beschrijven we hoe een aantal ROC's dit op een succesvolle manier heeft aangepakt. Want wat blijkt: werken aan leesplezier is niet alleen wenselijk, het is ook mogelijk.

Deltion College: Vrij lezen in de entree-opleiding

De Entree-opleiding op het Deltion College is een eenjarige opleiding die studenten opleidt voor een startkwalificatie voor werk of hen voorbereidt op mbo-niveau 2. De studenten zijn ouder dan zestien jaar en hebben nog nooit een diploma behaald in Nederland. In 2011 is de school van start gegaan met een project 'vrij lezen' voor deze groep studenten. De studenten lezen twee keer per week vrij, onder leiding van hun SLB-docent (studieloopbaanbegeleiding). De docenten lezen op deze momenten zelf ook en fungeren op die manier als rolmodel. De mediatheek en de Bibliotheek hebben gezorgd voor een gevarieerde collectie leesmateriaal.

Onderzoek

Het project werd onderzocht door o.a. Erna van Koeven van Hogeschool Windesheim. Het onderzoek vond plaats in twee fasen: de eerste fase liep van januari tot juli 2013, de tweede van augustus 2013 tot juli 2014. Uit het onderzoek blijkt dat zowel de studenten als de docenten een ontwikkeling hebben doorgemaakt (zie Van Koeven 2015 voor het onderzoeksrapport, waaruit we hieronder citeren).

Opbrengsten bij studenten

De studenten die deelnamen in de eerste fase waren weinig gemotiveerd: 'Tijdens de eerste fase zijn sommige studenten zo boos dat ze niet eens een interview willen geven over vrij lezen. Ze zitten op een beroepsopleiding, ze willen straks aan het werk en nu moeten ze twee keer per week lezen. Het lijkt wel de basisschool. Ze zien niet in waar dit goed voor is.' In de tweede fase is het vrij lezen inmiddels zo 'ingeburgerd' in het programma dat de studenten die op dat moment deelnemen heel anders reageren. Op de vraag of ze vrij lezen ook zouden aanraden voor andere mbo-opleidingen, '... kijken ze verbaasd. Daar hebben ze nooit zo over nagedacht. Vrij lezen is toch onderdeel van het rooster, het hoort erbij op de opleiding. En ja, ze zouden het op andere mbo-opleidingen ook best kunnen doen. Je leert er beter door lezen en je woordenschat wordt groter. Bovendien heb je meer kans om door te stromen naar niveau 2 of een goede baan te vinden als je goed kunt lezen.'

Opbrengsten bij docenten

Ook bij de docenten is een verandering zichtbaar. Tijdens de eerste fase 'vertellen leraren ... steeds dat ze meedoen aan het project vrij lezen omdat dat nu eenmaal zo is afgesproken en omdat het hen een goed idee lijkt om het leesplezier van studenten te vergroten. Hoewel ze niet openlijk spreken over hoe ze aankijken tegen het project, zijn ze volgens een van de docenten niet allemaal vanaf het begin gemotiveerd.' In de tweede fase is de houding van de docenten aanmerkelijk veranderd: 'In de tweede fase staan leraren veel minder neutraal tegenover vrij lezen.'

Het vrij lezen is niet alleen voortgezet na het onderzoek, maar is ook overgenomen door andere opleidingen.

Sommigen zeggen zelfs trots te zijn. Een docent geeft aan dat hij over het project heeft verteld in een cursus die hij elders in het Deltion College volgt. Hij merkt dat collega's van andere opleidingen het geweldig vinden. Een andere leraar over de reactie van collega's buiten de opleiding: 'Ze denken dat je niet goed bent geworden. Dat is toch iets voor de basisschool. Ze geloven bijna niet dat we het doen. En dat de studenten het helemaal niet erg vinden'... Ook de opleidingsmanager is trots op het project, 'zowel inhoudelijk als vanuit PR-oogpunt. Het is groter geworden dan ik had gedacht.'

Borging en uitbreiding

Het vrij lezen is niet alleen voortgezet na het onderzoek, maar is ook overgenomen door andere opleidingen binnen en buiten het Deltion College. Binnen Deltion zijn de afspraken over vrij lezen vastgelegd en een speciale stuurgroep van docenten zorgt ervoor dat het vrij lezen onder de aandacht blijft en dat de afspraken zo goed mogelijk worden uitgevoerd.

ROC A12: Samenwerken met de Bibliotheek

Een goede samenwerking tussen de plaatselijke Bibliotheek en het ROC kan veel opleveren, volgens Thea Nabring, docent Nederlands van de opleidingen Zorg & Welzijn van ROC A12. Nabring heeft regelmatig formeel en informeel contact met medewerkers van de Bibliotheek om afspraken te maken en de samenwerking verder vorm te geven.

Samen werken aan leesplezier

Sinds de Bibliotheek gevestigd is in de kelder van ROC A12, werken het ROC en de Bibliotheek gezamenlijk aan leesbevordering en taalstimulering. Een eerste prioriteit van de Bibliotheek en de school is de barrières om een boek te lenen voor alle studenten te minimaliseren. Alle studenten van ROC A12 krijgen daarom automatisch en gratis een lidmaatschap van de Bibliotheek. Om studenten veel in aanraking te laten komen met boeken, is er daarnaast voor gekozen het studiecetrum van het ROC te vestigen in de Bibliotheek. Dit betekent dat studenten van alle opleidingen in de Bibliotheek werken, omringd door boeken.

Tot slot organiseren het ROC en de Bibliotheek jaarlijks een bijeenkomst waarbij zij een schrijver uitnodigen. Alle studenten worden uitgenodigd om in gesprek te gaan met deze schrijver. Zo is afgelopen jaar schrijfster Judith Visser op bezoek gekomen die met studenten over seksualiteit in gesprek is gegaan.

Zorg & Welzijn

De samenwerking tussen de Bibliotheek en de opleidingen Zorg & Welzijn gaat nog een stap verder. Ieder jaar komt een medewerker van de Bibliotheek bij de eerstejaarsstudenten een presentatie geven over de Bibliotheek. In deze interactieve presentatie gaat de Bibliotheek in op leesplezier, het aanbod van de Bibliotheek en het belang van lezen voor de taalontwikkeling.

Bij de opleidingen Onderwijsassistent en Pedagogisch Werk, specialisatie kinderopvang, is leesbevordering een beroepscompetentie. Deze studenten krijgen immers later de taak om leesplezier bij kinderen te stimuleren.

De samenwerking met de Bibliotheek is daarom structureel ingebed. Zo bezoeken de studenten regelmatig de Bibliotheek in het kader van het vak Literatuur, waarin zij leren over kinder- en jeugdboeken. Ook zijn de studenten jaarlijks verantwoordelijk voor de organisatie van de Kinderboekenweek in de Bibliotheek. Daarnaast werken de studenten met themakisten uit de Bibliotheek om kennis op te doen over jeugdliteratuur en het aanbod van de Bibliotheek.

Voor de opleiding Pedagogisch Werk specialisatie Jeugdzorg is leesbevordering geen beroepscompetentie. Toch is vrij lezen aan het beroep gekoppeld. Zo lezen de studenten een boek dat thematisch aansluit bij hun toekomstige beroep, bijvoorbeeld een boek over loverboy-problematiek. De studenten moeten zich inleven in de hoofdpersoon en worden vervolgens door medestudenten op een beroepsmatige manier geïnterviewd. Het lezen van fictie wordt zo verbonden aan beroepscompetenties.

Opbrengsten

Door de samenwerking worden barrières voor studenten om boeken te lenen verkleind en wordt lezen continu onder de aandacht gebracht. Dat het studieceterum gevestigd is in de Bibliotheek zorgt ervoor dat studenten regelmatig in contact komen met interessante boeken. De Bibliotheek speelt hierop in door passende en relevante collecties zichtbaar en aantrekkelijk te presenteren.

De intensievere samenwerking vindt nu nog vooral plaats met de opleidingen Pedagogisch Werk en Onderwijsassistent, omdat lezen bij deze opleidingen gekoppeld is aan het kwalificatiedossier. Andere opleidingen maken minder gebruik van de Bibliotheek. Hier is nog winst te behalen: docenten kunnen zoeken naar een koppeling tussen lezen en de beroepspraktijk, zoals Thea Nabring bij de studenten Jeugdzorg doet.

ROC Friese Poort: Lezen over je vak

Hoe krijg je een klas vol zeventienjarige mbo-jongens aan het lezen? Yldau Holwerda, docente Nederlands bij het Politie-toeleidingstraject op ROC Friese Poort lukt het. De insteek: studenten lezen over hun eigen vak.

Lezen over de politie

De lessenserie sluit op twee manieren aan bij het beroep politieagent. Ten eerste lezen studenten boeken die thematisch aansluiten bij hun toekomstige beroep. Ten tweede wordt in de lessenserie benadrukt hoe belangrijk veel lezen is voor de vaardigheden van een agent. Een politieagent wordt in zijn werk namelijk vaak geconfronteerd met teksten die hij goed moet kunnen begrijpen.

De lessenserie bestaat uit vijf weken waarin studenten een boek lezen en verwerkingsopdrachten uitvoeren. De Bibliotheek helpt de studenten bij het kiezen van een geschikt boek. In de klas wordt een ontspannen en leesbevorderende omgeving gecreëerd. Studenten mogen bijvoorbeeld zitten hoe zij willen en krijgen koffie of thee. Tussen het lezen door voeren studenten verschillende opdrachten uit. Zo kunnen zij hun eigen boek promoten, een alternatief slot bedenken of een filmscript maken. Na vijf weken eindigt de lessenreeks met een bijeenkomst. Tijdens de bijeenkomst wordt een spreker uitgenodigd die met de studenten in gesprek gaat

over thema's uit het boek. In 2013 kwam Marc Jacobs, commissaris van de politie in Leeuwarden en auteur van verschillende misdaadromans, naar school om in gesprek met studenten te gaan.

Opbrengsten

Holwerda heeft actiegericht onderzoek uitgevoerd naar het leesgedrag van haar studenten. Eén van haar conclusies naar aanleiding van het project is dat lezen over je eigen vak motiveert. Studenten uit de politie-toeleidingstrajecten gaven aan het leuk te vinden te lezen over beroeps-ethiek, het handelen van agenten en verschillende situaties waarin agenten werkzaam zijn. De interesse van studenten voor het lezen bleek na het leesproject gestegen te zijn. De verschillende verwerkingsopdrachten hebben hier ook toe bijgedragen. Door boekpromoties werden studenten bijvoorbeeld ook nieuwsgierig naar de boeken van anderen.

Naast een toename in interesse in lezen, is het leestraject van meerwaarde voor de opleiding. Boeken zijn een mooi middel om studenten te laten nadenken over onder andere beroepsethiek. Het gesprek naar aanleiding van boeken is dan ook van meerwaarde gebleken.

Het blijft wel een uitdaging om het leestraject te borgen in het onderwijsprogramma. Na wijzigingen in het kwalificatiedossier was er geen ruimte meer om het project voort te zetten. Holwerda betreurt dat, gezien de opbrengsten die zij zag bij de studenten. Zij had het project graag uitgebreid naar andere sectoren en opleidingen, want 'als het lukt met toekomstige politieagenten, waarom dan niet met toekomstige bouwvakkers'.

Zie voor meer praktijkvoorbeelden van leesbevordering in het mbo: van Velzen e.a. (2014), *Van leesclub tot boekenbattle*. ■

**Eén van de conclusies
naar aanleiding van het
project is dat lezen over
je eigen vak motiveert.**

6 | TAALBELEID OP HET MBO

Het is belangrijk om
gelijktijdig in te zetten
op twee zaken:
leesvaardigheid en
leesplezier.

Uit de voorgaande hoofdstukken blijkt een tegenstelling: studenten in het mbo zouden meer moeten lezen, maar het lezen, met name vrij lezen en het lezen van langere teksten, staat weinig op het rooster. Ook is lezen nu juist wat veel studenten moeilijk of niet leuk vinden. Het is daarom belangrijk om gelijktijdig in te zetten op twee zaken: leesvaardigheid en leesplezier. Dit vraagt om een taalbeleid waarin leesvaardigheid en leesplezier – ook in de beroepsgerichte vakken – systematisch en structureel aangepakt worden.

Het taalbeleidsplan beschrijft de ambities en de prioriteiten van een opleidingsteam en de maatregelen die men gaat nemen om die ambities te verwezenlijken. Het hoeft geen uitgebreid document te zijn; een beknopt, praktisch plan, dat meegroeit met de ervaringen, behoeften en ambities van het team volstaat. Een veelgebruikt model voor taalbeleid in het mbo is de 'drieslag'. Deze drieslag bestaat uit drie lijnen: taalonderwijs voor alle studenten, taalondersteuning in de vaklessen en op stage en individuele oefening en remediëring voor studenten die dat nodig hebben.

Hieronder geven we een aantal handreikingen om leesvaardigheid en leesplezier in het taalbeleid in te bedden.

Het verbeteren van leesvaardigheid

Het taalbeleid richt zich ten eerste op het vergroten van leesvaardigheid van studenten via het taalonderwijs. Dit is van extra belang voor jongeren bij wie negatieve gevoelens ten opzichte van lezen (mede) worden veroorzaakt door een lage leesvaardigheid (van Steensel e.a., 2013). Woordenschat, leesstrategieën en algemene kennis zijn hier de sleutelwoorden. Het taalonderwijs kan hiervoor de basis leggen, bijvoorbeeld door in de taallessen structureel aandacht te geven aan leesstrategieën, zodat studenten leren en oefenen hoe zij het lezen van een (langere) tekst kunnen aanpakken. Het is aan te raden om hierbij een variatie aan tekstsoorten aan te bieden, waaronder teksten gerelateerd aan het beroep, zoals handleidingen, instructieve teksten en artikelen uit vakbladen.

Ten tweede gaat het bij taalbeleid over de aandacht voor taal in de beroepsgerichte lessen. Dat betekent: oog hebben voor de taalproblemen

die het begrip van de les in de weg kunnen staan en daar direct de juiste ondersteuning of instructie bij kunnen bieden. Leerboeken bevatten soms ingewikkelde teksten, die studenten zonder ondersteuning niet goed begrijpen als er geen extra ondersteuning wordt geboden. Naast ondersteuning zijn studenten ook gebaat bij verruiming van het aanbod aan teksten. Het helpt als in de vaklessen gebruik gemaakt wordt van een gevarieerd aanbod van teksten die verband houden met het beroep, zoals teksten om vakkennis en -theorie over te brengen en artikelen uit vakbladen of handleidingen die aansluiten bij het beroep. Bij sommige opleidingen zal deze koppeling makkelijker ingevuld kunnen worden dan bij andere, afhankelijk van de rol van teksten in de beroepsuitoefening.

Ten slotte heeft taalbeleid ook betrekking op remediëring. Studenten met hardnekkige taalachterstanden hebben extra ondersteuning nodig op het taaldomein waarop zij achterlopen. Vaak zijn een beperkte woordenschat, moeite met tekstbegrip en een lage leesmotivatie belemmeringen voor studenten.

Leesplezier en leesbevordering

Ook voor het onderwerp leesplezier en leesbevordering liggen er kansen binnen het taalonderwijs, de beroepsgerichte vakken en andere momenten in de opleiding.

Het taalonderwijs is dé plek waar leesbevordering een prominente plaats zou moeten krijgen. In het taalbeleid kunnen afspraken opgenomen worden over de tijd die studenten krijgen voor vrij lezen in de taallessen, over het aanbod aan boeken en teksten, en over momenten en werkvormen om met studenten in gesprek te gaan over lezen. Ook wordt beschreven hoe de docent Nederlands in dit kader fungeert als rolmodel voor het lezen met plezier. Het praktijkvoorbeeld van het Deltion College laat zien dat ook de SLB-docent een belangrijke rol kan spelen in dit kader.

Door lezen te koppelen aan de beroepspraktijk, wordt leesplezier bevorderd binnen de beroepsgerichte vakken. Het project vanuit Friese Poort, waarbij studenten uit de politie-toeleidingstrajecten misdadromans lezen, is hier een goed voorbeeld van. Ook afspraken over het gebruik van vakbladen en artikelen in het kader van de beroepsopleiding horen hierbij. Het gaat er dan niet alleen om dat dergelijk leesmateriaal beschikbaar is, maar ook dat de docent het materiaal actief, op een motiverende manier onder de aandacht brengt.

Ook buiten het taalonderwijs en de vaklessen kan de leescultuur op school gestimuleerd worden. In het taalbeleid worden daarom ook afspraken opgenomen die te maken hebben met de omvang, kwaliteit en beschikbaarheid van permanente en tijdelijke boekencollecties in de school. De samenwerking tussen de mediatheek en de Bibliotheek komt hierbij aan de orde, evenals de samenwerking tussen de mediatheek en de (vak)docenten (zie ook hierboven). Ook wordt beschreven hoe studenten boeken kunnen lenen uit de mediatheek en hoe de school mogelijkheden biedt voor projecten en voorzieningen als een leestafel in de school, een ruimte waar studenten rustig kunnen lezen of een boekenclub waar studenten zich bij kunnen aansluiten. ■

7 | HOE NU VERDER?

Een eerste stap voor ROC's die werk willen maken van een stimulerend leesbeleid kan zijn om te starten met een kleinschalig project.

Deze brochure geeft mbo-docenten, mediathecarissen en bibliotheekmedewerkers handvatten om samen te werken om de taalvaardigheden van studenten te verbeteren. De rationale voor die samenwerking kan als volgt samengevat worden.

- Onder mbo-studenten bevinden zich groepen studenten die laag scoren op taaltoetsen. Vooral lage scores op woordenschat en tekstbegrip belemmeren slagingskansen.
- Sommige mbo-opleidingen zetten zich in om de taalachterstanden van studenten te verminderen door gerichte instructie en extra taalondersteuning. De opbrengst hiervan is beperkt.
- Lezen voor het plezier – vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis – heeft een bewezen positief effect op verscheidene facetten van de taalontwikkeling, waaronder woordenschat en begrijpend lezen, en draagt bij aan schoolsucces, ook voor zwakke lezers.
- Mediatheken en Bibliotheken zijn in staat om ROC's te helpen om de taalontwikkeling van studenten te bevorderen door, in samenwerking met docenten, studenten te stimuleren om meer te lezen, op school en thuis. Mediathecarissen en bibliotheekmedewerkers zetten hierbij hun deskundigheid in op het gebied van collecties, leesbevorderingsbeleid en leesbevorderende activiteiten.

De eerste stap

Een eerste stap voor ROC's die werk willen maken van een stimulerend leesbeleid kan zijn om te starten met een kleinschalig project, dat vervolgens als vliegwiel kan werken om de leescultuur verder in de school aan

te jagen. De voorbeeldprojecten die zijn beschreven in deze brochure kunnen daarvoor inspiratie bieden. Het 'protocol voor vrij lezen in andere mbo-instellingen' dat is voortgekomen uit het project op het Deltion College kan integraal ingezet worden om vrij lezen op school planmatig in te voeren (Van Koeven, 2015).

Uit de ervaring van de voorbeeldprojecten en de ervaringen op basisscholen en vmbo-scholen komen diverse wijze lessen naar voren die het gemakkelijker maken om een eerste stap te zetten:

- Maak het docententeam bewust van de kracht van vrij lezen en vrijetijdslezen als motor van de taalontwikkeling; gebruik hiervoor (mede) de informatie uit deze brochure.
- Stel een projectleider aan en faciliteer die met uren.
- Zorg ervoor dat alle teamleden geïnformeerd zijn over het in te zetten traject.
- Houd het team tussentijds op de hoogte van de voortgang en met name de successen.
- Betrek zoveel mogelijk teamleden actief bij de uitvoering, niet alleen de docenten Nederlands.
- Verzeker je van de steun van het management, dat zijn steun uitspreekt voor het project, faciliteiten goedkeurt en het belang van lezen erkent en uitdraagt.
- Formuleer concrete, meetbare, realistische (maar ook ambitieuze) doelen.
- Denk al bij de start na over evaluatie en voortzetting op de langere termijn (structurele inbedding).
- Laat je niet van de wijs brengen door sceptische collega's of onwillige studenten: een cultuuromslag vraagt tijd.
- Maak afspraken en houd je eraan. ■

**Maak docententeams
bewust van de kracht
van vrij lezen.**

BRONNEN

- Bast, J.W. (1995). *The development of individual differences in reading ability*. Amsterdam/Duivendrecht: Paedologisch Instituut.
- Boland, Th., Mommers, M.J.C., & Hulsmans, H. (1985). *Lees- en leerprestaties in het zesde leerjaar van het lager onderwijs*. Nijmegen: Instituut voor Onderwijskunde K.U.
- Bolle, T. (2010), *Drieslag taal. Praktijkboek taalbeleid Nederlands in het mbo*. Amsterdam: ITTA.
- Broekhof, K. (2016), 'Vrijtijdslezen: een integrale stimulans voor de taalontwikkeling.' In: *Taal leren in authentieke contexten*. Sardes Special, 18, 33-38.
- Calkins, H. (2004), 'Letter to the editor.' *Education Week*. September, 29.
- Cito (2012), *Leesmotivatie, leesgedrag en leesvaardigheid van Nederlandse 15-jarigen*. Aanvullende analyses op basis van PISA-2009. Arnhem: Cito.
- Clark, C. & Hawkins, L. (2011). *Public Libraries and Literacy*. London: National Literacy Trust.
- Cunningham, A.E. & Stanovich, K.E. (1998), 'What Reading Does for the Mind'. *American Educator*, 22, 8-15.
- Das, L. & Walhout, J. (2011), *Informatievaardigheden en de mediathecaris*. Open Universiteit: Ruud de Moor Centrum.
- De Naeghel, J., Valcke, M., De Meyer, I., Warlop, N., Van Braak, J. & Van Keer, H. (2014), 'The Role of Teacher Behavior in Adolescents' Intrinsic Reading Motivation.' *Reading and Writing*, 27/9, 1547-1565.
- Duncan, L.G., McGeown, S.P., Griffiths, Y.M., Stothard, S.E. & Dobai, A. (2016). 'Adolescent reading skill and engagement with digital and traditional literacies as predictors of reading comprehension.' *British Journal of Psychology*, 107, 209-238.
- Evans, M.D.R., Kelley, J., Sikora, J. & Treiman, D.J. (2010), 'Family scholarly culture and educational success: books and schooling in 27 nations.' *Research in Social Stratification and Mobility*. 28/2, 171-197.
- Expertgroep Doorlopende leerlijnen Taal en Rekenen (2009), *Referentiekader taal en rekenen. De referentieniveaus*. Enschede: SLO
- Gough, P. & Tunmer, W. (1986). 'Decoding, reading, and reading disability.' *Remedial and Special Education*, 7, 6-10.
- Groot, A., Houtkoop, W., Steehouder, P. & Buisman, M. (2015), *Taalniveaus op het mbo*. Den Bosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Harms, T. & Kalsbeek, M. (2013), *Leren begrijpend lezen en luisteren in mbo-2*. Groningen: Gronings Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs.
- Houtveen, A. A. M., Brokamp, S. K., & Smits, A. E. H. (2011). *Lezen én schrijven. Achtergronden en ontwikkelingen in drie projectjaren van het Leesinterventie-project voor Scholen met een Totaalaanpak (LIST)*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Howard, J.K. (2010), 'The relationship between school culture and the school library program: four case studies.' *School Library Research*, vol. 13.
- Jansma, N., Kleunen, E. van & Leenders, E. (2011), *Lezen onder de loep, voor docenten Nederlands en vakdocenten in het vmbo-mbo*. Enschede: SLO.

- Koeven, E. van (2015), *Je vak moet je doen, niet lezen: vrij lezen in het entree-onderwijs*. Zwolle/Amsterdam: Hogeschool Windesheim, Deltion College/Stichting Lezen.
- Krashen, S. (2011). *Free Voluntary Reading*. Santa Barbara, California; Denver, Colorado; Oxford, England: Libraries Unlimited.
- Lance, K.C. & Hofschire, L. (2012), *Change in School Librarian Staffing Linked with Change in CSAP Reading Performance, 2005 to 2011*. Colorado State Library/University of Denver: Library Research Service.
- Lance, K.C., Welborn, L. & Hamilton-Pennel, Ch. (1993), *Impact of School Library Media Centers on Academic Achievement: 1993 Colorado Study*. Castle Rock, Colorado: Hi Willow Research and Publishing.
- McQuillan, J. (1998), *The Literacy Crisis: False Claims, Real Solutions*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Mol, S.E. (2010), *To read or not to read*. Leiden: Leiden University. Proefschrift.
- Mol, S.E. & Bus, A.G. (2011), 'Lezen loont een leven lang: de rol van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren.' *Levende Talen Tijdschrift*, 12/3, 3-15.
- Nielen, Th. & Bus, A. (2015), 'Leesmotivatie stimuleren: bibliotheek onder de loep.' *JSW*, 6-9.
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000), 'Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being.' *American Psychologist*, 55/1, 68-78.
- Stahl, S. (1999). *Vocabulary development*. Cambridge, MA: Brookline Books.
- Steensel, R. van, Oostdam, R., & Gelderen, A. van (2013). 'Vermijding en frustratie: Het belang van negatieve motivaties voor de leesvaardigheid van VMBO-ers.' In: D. Schram (Red.). *De aarzelende lezer over de streep. Recente wetenschappelijke inzichten* (pp. 105-122). Stichting Lezen Reeks 22. Delft: Eburon.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B. & Lens, W. (2007), 'Willen, moeten en structuur in de klas: over het stimuleren van een optimaal leerproces'. *Begeleid zelfstandig leren*, 16, 37-57.
- Veenendaal, N.J., Groen, M.A. & Verhoeven, L. (2012), 'Het belang van vloeiend lezen voor tekstbegrip.' *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, jrg. 7-8, 299-307.
- Velzen, T. van, Hanekamp, M., Verspiek, M. & Steehouder, P. (2014), *Van leesclub tot boekenbattle*. Den Bosch: CINOP.
- Vernooy (2007), *Effectief leesonderwijs nader bekeken: technisch lezen, woordenschat en leesstrategieën in samenhang*. Paper t.b.v. Taalpilots: Taalbeleid Onderwijsachterstanden.
- Wallis De Vries, M. (2012), *Klem*. Utrecht: De Fontein.

MEER INFORMATIE

- debibliotheekopschool.nl
- kunstvanlezen.nl
- leesmonitor.nu
- lezen.nl
- kb.nl
- mboraad.nl
- telmeemetaal.nl

Andere uitgaven van Kunst van Lezen, interessant voor pedagogisch medewerkers en onderwijsassistenten in opleiding, zie kunstvanlezen.nl:

- Meer voorlezen, beter in taal
- BoekStart in de kinderopvang - Ervaringen uit de praktijk
- Meer lezen, beter in taal (primair onderwijs)

Stichting Lezen heeft ook folders ontwikkeld voor (aanstaande) pedagogisch medewerkers en onderwijsassistenten onder de naam Kwestie van Lezen, zie lezen.nl.

Docentengids voor mbo-docenten van de opleidingen Pedagogisch Werk en Onderwijsassistent, zie leesplan.nl.

MEER LEZEN, BETER IN TAAL

Deze brochure gaat over een van de meest onderschatte maatregelen om de taalontwikkeling te bevorderen: het structureel bevorderen van vrij lezen en vrijetijdslezen. Via een beknopte bespreking van wetenschappelijk onderzoek geeft de brochure een beeld van de effecten van lezen op de ontwikkeling van leesvaardigheid, woordenschat, begrijpend lezen en andere taaldomeinen. Ook worden enkele succesvolle mbo-projecten beschreven, die laten zien dat het niet alleen wenselijk, maar ook mogelijk is om op het mbo structureel aan leesbevordering te werken. Om dit te realiseren is een professionele samenwerking tussen docenten, mediatheek en de plaatselijke Bibliotheek onmisbaar. Ook dat onderwerp komt aan de orde. Ten slotte wordt beschreven hoe ROC's kunnen werken aan een taalbeleid waarin leesbevordering logisch verbonden wordt met andere onderdelen van het taalbeleid.